

ÉLŐ NYELV

Relatív kontaktusjelenségek és szociológiai változók

1. Relatív kontaktusjelenségek és a kisebbségi magyar nyelvváltozatok. A kisebbségi magyar nyelvváltozatokban az államnyelvi hatás nemcsak a magyarországi nyelvváltozatoktól eltérő, kétnyelvűségből fakadó abszolút kontaktusjelenségekben mutatkozik meg, hanem olyan nyelvi változókban is, amelyek fellelhetők az egynyelvű beszélők megnyilatkozásaiban, de a külső régiókban ezek gyakorisága nagyobb, esetleg közlési kontextusa is kiterjedtebb: többféle nyelvváltozatban és regiszterben jelentkeznek. Az ilyen nyelvhasználatát sajátosságot relatív kontaktusjelenségeknek tekinthetjük, mivel jelenlétük nem kizárólag a többségi nyelv hatásával magyarázható, de nem is zárható ki, ha az átadó nyelvben az adott szerkezet használata általánosnak mondható. (A relatív kontaktusjelenség fogalmával kapcsolatban l. LANSTYÁK 2003: 56–57, 2011: 66–67; BENŐ 2008: 42–43.) Ilyen relatív kontaktusjelenségnek tekinthető, például, a külső régiók magyar nyelvváltozataiban a többes szám eltérő használata, az analitikus szerkezetek és kicsinyítő képzős alakok nagyobb gyakoriságú használata vagy a feminizálás. (Az 1996-os, KONTRA MIKLÓS által vezetett RSS-kutatás többféle relatív kontaktusjelenséget vizsgált, l. ezek elemzését CSERNICKÓ 1998; GÖNCZ 1999: 146–195; LANSTYÁK 2000: 200–226; SZÉPFALUSI–VÖRÖS–BEREGSZÁSI–KONTRA 2012: 203–224.)

Ezek alapján megfogalmazható egy újabb kutatás számára az a hipotézis, hogy az említett jelenségek szoros összefüggésben vannak a kétnyelvűséggel, és valószínűsíthető, hogy az államnyelv-domináns beszélőknél nagyobb arányban érvényesülnek ezek a relatív kontaktusjelenségek.

2008-2009-ben a kolozsvári Nemzeti Kisebbségkutató Intézet (<http://ispmn.gov.ro/hu>) – szakmai partnerségben KSH Népeségtudományi Kutatóintézetével és a Max Weber Társadalomkutató Alapítvánnyal – szociológiai és szociolingvisztikai kérdőíves felmérést végzett az erdélyi magyarok körében Demográfia, rétegződés, nyelvhasználat – Második hullám címen. A minta végső elemszáma 4058 volt. A többlépcsős, véletlenszerű mintavétellel történt felmérés adatai reprezentatívnak tekinthetők az erdélyi felnőtt (18 év fölötti) lakosságra nézve. A kutatás, kiemelten a többnyelvű társadalmi szituációkon belüli nyelvhasználati szokások, mintázatok vizsgálatára irányult (a felmérésről részletesebben l. HORVÁTH 2014).¹

A kérdőívben több olyan kérdés is szerepel, amely a relatív kontaktusjelenséget hivatott feltérképezni, és amely az 1996-os RSS-kutatásban is megjelenik. Ebben a 2009-es kutatásban egy-egy kérdés volt hivatott vizsgálni a feminizálás és a kicsinyítés jelenségét. A következőkben a felmérés eredményeinek alapján ezeknek a jelenségnek a szociológiai változóit vizsgálom, és a kutatás ezzel összefüggő módszertani tanulságait ismertetem.

2. A feminizálás. Ismert, hogy a magyarban a generikus értelemben használt, azaz nem konkrétizáló foglalkozásneveknél rendszerint nem jelöljük a nemet, hiszen ennek a

¹ Itt szeretném kifejezni köszönetemet Horváth Istvánnak és munkatársainak, hogy hozzáférhetővé tette számomra a 2009-es felmérés teljes adattárát.

kategóriának a magyarban nem létezik grammatikai jelölője. Némely foglalkozásnévél a *-nő* utótag hozzáadásával tudjuk konkretizálni a nemre való utalást (pl. *igazgatónő, tanárnő*). Ha valakinek a foglalkozásáról beszélünk, akkor rendszerint a generikus változatot használjuk (*igazgató, tanár*), akkor is, ha az illető személy nő. Ám a környező nyelvek mindegyikébe megfigyelhető a nem grammatikai jelölése, és így jogosan gyanakodhatunk kontaktusjelenségre, különösen hogy az 1996-os felmérés eredményei bizonyossá tették, hogy a külső régiók nyelvváltozataiban a feminizálás nagyobb mértékű. Az 1996-os RSS-kutatásban kiegészítő feladattal vizsgálták ezt a nyelvi változót: „K_631: Írjon a pontok helyébe egy odaillő foglalkozásnevet: *Anyám egy középiskolában tanít, ő tehát...*”. A hét országban végzett felmérés tanulsága szerint a megkérdezett magyar beszélők 71,4%-a választotta a *tanárnő* változatot, míg a magyarországi adatközlők 41,3%-a (GÖNCZ 1999: 188–189), ami igen jelentős különbség, és ez arra enged következtetni, hogy a kisebbségi magyar adatközlők többsége természetesnek tartja a feminizált alakot, és ez összefügghet a kétnyelvűséggel. Tehát valószínűleg relatív kontaktusjelenséggel van dolgunk.

Az említett 2009-es felmérés kérdőívében a kérdés így fogalmazódott meg: „Az alábbi mondatpárok közül válassza ki azt, amelyiket természetesebbnek érzi: 1. *Anyám egy középiskolában tanít, ő tehát tanár.* 2. *Anyám egy középiskolában tanít, ő tehát tanárnő.*”.

A két nyelvi opció és a társadalmi változók összefüggéseit elemezve, megállapítható, ennél a konkrét kérdésre adott válaszok alapján nem nyert megerősítést az a hipotézis, hogy a valószínűleg államnyelv-dominánsnak tekinthető adatközlők nagyobb mértékben választják a nem standard nyelvi változatot. Ha azt vizsgáljuk, hogy az adatközlők milyen nyelven végezték elemi (I–IV. osztályos) és általános iskolai (V–VIII. osztályos) tanulmányaikat, akkor azt láthatjuk a hipotézisünkkel ellentétben, hogy akik románul tanultak az említett oktatási szinteken, kisebb arányban választották a feminizáló változatot (*tanárnő*). Akik az elemi magyarul végezték 82,8%-ban választották a nem standard változatot, akik pedig románul, 72,6%-ban (1. táblázat).

1. táblázat

Az elemi oktatás nyelve és a feminizálás

Az elemi tannyelve	<i>tanár</i>		<i>tanárnő</i>		<i>Nem tudom</i>		Összesen	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Magyar	478	14,3	2767	82,8	95	2,8	3340	87,0
Román	84	17,9	340	72,6	44	9,4	468	12,1
Vegyes, vagy más nyelven	7	31,8	15	68,2	0	0	22	0,6
Nem járt elemibe	0	0	10	0	0	0	10	0,3
							3840	100

Hasonló arányokat találunk az V–VIII. osztályos tannyelv elemzésénél: 83,8%-a azoknak, akik magyarul tanultak a nem standard változatot találták természetesebbnek, míg az ezen a szinten románul tanulók 76,2%-a gondolta megszokottabbnak a *tanárnő* változót (2. táblázat). Mindkét esetben a különbség számottevő: az elemi oktatás esetében a khi-négyszet szignifikancia értéke 65,507 (szabadságfok: 6; N: 3840, $p < 0,05$) az általános iskola felső tagozata (V–VIII.osztály) esetébe ezek az adatok a következők: a khi-négyszet szignifikanciája 41,857 (szabadságfok: 6; N = 3656; $p < 0,05$).

2. táblázat

Az általános iskolai oktatás nyelve és a feminizálás

Az általános iskola (V–VIII. osztály) tannyelve	<i>tanár</i>		<i>tanárnő</i>		<i>Nem tudom</i>		Összesen	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Magyar	414	13,9	2489	83,8	67	2,3	2970	81,2
Román	112	17,3	492	76,2	42	6,5	646	17,7
Vegyes, vagy más nyelv	4	11,8	28	82,4	2	5,9	34	0,9
Nem járt általános iskolába	0	0	6	100	0	0	6	0,2
							3656	100

Ha az adatközlők bevallás szerinti román nyelvismeretét nézzük ebből a szempontból, szintén a várt eredményekkel ellentétben azt tapasztaljuk, hogy azok, akik magas szintűre becsülték a román nyelvtudásukat, kisebb mértékben választották a feminizáló alakot. Akik azt vallottak, hogy anyanyelvi szinten beszélnek a román, kisebb arányban választották a feminizáló változót (75,9%-ban), mint akik önértékelés szerint nagyon jól, de akcentussal (83%-ban), vagy nem nagyon jól (85,2%-ban) (3. táblázat). A román nyelvtudás szerinti különbségek ebben a tekintetben relevánsak. Ezt jelzik khi-négyzet próba adatai: szignifikancia értéke: 65,480; szabadságfoka: 12; $N = 3938$; $p < 0,05$.

3. táblázat

Román nyelvi ismeret és a feminizálás

Milyen szinten ismeri a román nyelvet?	<i>tanár</i>		<i>tanárnő</i>		<i>Nem tudom</i>		Összesen	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Anyanyelvi szinten	67	16,0	318	75,9	34	9,1	419	10,6
Tökéletesen	169	17,4	778	80,0	26	2,7	973	24,7
Nagyon jól, akcentussal	152	14,0	901	83,0	32	2,9	1085	27,5
Nem nagyon jól	104	12,5	707	85,2	19	2,3	830	21,2
Nehézségekkel meg tudja érteni magát	53	13,8	312	81,5	18	4,7	383	9,7
Alig egy pár szót tud	30	13,8	172	79,3	15	6,9	217	5,5
Egy szót sem tudok	3	9,7	24	77,4	4	12,9	31	0,8
							3938	100

Ha arra vagyunk kíváncsiak, milyen arányban választották a két lexikai változatot aszerint, hogy milyen nemzetiségűek a szülők, akkor az adatok újra megcáfolják a hipotézisünket, mert az etnikailag vegyes családból származók kisebb arányban választották a *tanárnő* változóval alkotott mondatot: akiknek az anyja román nemzetiségű 69,2%-ban tekintették természetesebbnek a feminizáló formát, akiknek pedig az apjuk román 60,9%-ban. A magyar szülőktől származó adatközlők pedig 82,8. illetve 83,3%-ban preferálták a feminizáló változatot (4., 5 táblázat). A khi-négyzet szignifikancia értéke a feminizálást vizsgáló kérdéskor az anyja nemzetisége változónál 138,439 (szabadságfok: 4; $N = 3931$; $p < 0,05$), az apja nemzetisége szociológiai változó esetében pedig 162,972 (szabadságfok: 4; $N = 3928$; $p < 0,05$). Tehát mindkét szülő nemzetisége szignifikáns összefüggést mutat a vizsgált nyelvi változó preferálásával.

4. táblázat

Az anya nemzetisége és a feminizálás

Az anya nemzetisége	<i>tanár</i>		<i>tanárnő</i>		<i>Nem tudom</i>		Összesen	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Magyar	517	14,5	2944	82,8	93	2,6	3554	90,4
Román	37	15,4	166	69,2	37	15,4	240	6,1
Egyéb	22	16,1	97	70,8	18	13,1	137	3,5
							3931	100

5. táblázat

Az apa nemzetisége és a feminizálás

Az apa nemzetisége	<i>tanár</i>		<i>tanárnő</i>		<i>Nem tudom</i>		Összesen	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Magyar	505	14,1	2983	83,3	95	2,7	3583	91,2
Román	51	23,7	131	60,9	33	15,3	215	5,5
Egyéb	18	13,8	92	70,8	20	15,4	130	3,3
							3928	100

Az otthoni nyelvhasználat és a vizsgált nyelvi változó összefüggései is arra utalnak, hogy az előzetes elvárásainkkal szemben azok az adatközlők, akik otthon románul vagy románul is beszélnek, kisebb arányban választották a nem standard, feminizáló változat: akik bevallás szerint csak magyarul beszélnek a családban 83,2%-ban tartották természetesebbnek az adott mondatban a *tanárnő* foglalkozásnevet, míg akik románul is beszélnek ez az arány jelentősen kisebb (6. táblázat). A khi-négyzet próbája azt jelzi, hogy a két változó között erős szignifikáns összefüggés van: a szignifikancia értéke itt 155,791; a szabadságfok: 10; $N=3923$; $p < 0,05$.

6. táblázat

Otthoni nyelvhasználat és a feminizálás

Milyen nyelvet használ otthon?	<i>tanár</i>		<i>tanárnő</i>		<i>Nem tudom</i>		Összesen	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Csak magyart	455	14,0	2711	83,2	92	2,8	3258	83,0
Nagyrészt magyart	42	3,2	136	75,1	3	1,7	181	4,6
Fele-fele arányban magyart és románt	41	21,2	140	72,5	12	6,2	193	5,0
Nagyrészt románt	18	17,6	80	78,4	4	3,9	102	2,6
Csak románt	21	2,4	116	68,6	32	18,9	169	4,3
Más nyelvet	2	10,0	14	70,0	4	20,0	20	0,5
							3923	100

A kérdés az, hogy miért lettek egészen más eredmények, mint amire előzetesen számítottunk. Valószínűleg azért, mert nem vettünk figyelembe egy román nyelvi sajátosságot.

Igaz, hogy a román nyelvhasználatban a grammatikai nem következetesen érvényesül a nyelvhasználatban, de a normatív nyelvváltozatban a foglalkozásnevek generikus jelentésben alakilag jelöletlen formában használatosak, akkor is, ha nőnemű a mondat alánya: *Ea este profesor*. ('Ez a nő tanár') (FORĂSCU–POPESCU 2001: 114). Mivel ez következetesen érvényesül a románban, a különbséget tudatosítja az aktív román nyelvhasználat. Ezért a nagyobb mértékű román nyelvismeret, a román nyelven való oktatás, a családi, otthoni román nyelvhasználat paradox módon a magyar standard forma preferálásának kedvezett.

3. Kicsinyítő képzős főnevek használata. A kicsinyítő képzős főnevek használata a magyar köznyelvhez képest nagyobb gyakoriságot mutat a románban és a szláv nyelvekben (vö. GÖNCZ 1999: 153). Mivel az 1996-os RSS-kutatás is azt jelezte, hogy a két-nyelvű, külső régiók beszélői gyakrabban alkalmazták a kicsinyítő képzős formát, arra gyanakodhatunk, hogy itt is relatív kontaktusjelenséggel van dolgunk.

A 2009-es felmérés kérdőívében az erre vonatkozó kérdés így fogalmazódott meg: „Az alábbi mondatpárok közül válassza ki azt, amelyiket természetesebbnek érzi: 1. *Éhes vagy, kis bogaram? Adjak egy kis kenyérléket?* 2. *Éhes vagy, kis bogaram? Adjak egy kis kenyeret?*”.

Ha relatív kontaktusjelenségről van szó, akkor feltételezhetjük, hogy a romándomináns beszélők nagyobb mértékben választják a kicsinyítőképzős mondatot. Az alábbiakban néhány olyan társadalmi változó vizsgálunk meg ebből a szempontból, amely összefüggésben van az adatközlő román nyelvtudásával.

Az adatközlő elemi és általános iskolai tanulmányainak nyelve szignifikáns összefüggést mutat a nyelvi változatok preferálásával, de nem a megfogalmazott elvárások szerint: akik románul végeztek elemi és általános iskolai tanulmányaikat kisebb arányban választották a kicsinyítőképzős alakot, mint akik magyarul. Az elemi osztályban románul tanult adatközlők 79,1%-a a *kis kenyérléket* alakot érezte természetesebbnek, a *kis kenyérléket* nyelvi változót pedig csupán 12,2%-uk. Az elemiben magyarul tanult adatközlők körében ez az arány valamivel magasabb: 15,7% (7. táblázat).

7. táblázat

Az elemi oktatás nyelve és a kicsinyítés

Az elemi tannyelve	<i>kis kenyérléket</i>		<i>kis kenyeret</i>		<i>Nem tudom</i>		Összesen	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Magyar	523	15,7	2731	81,8	84	2,5	3338	87,0
Román	57	12,2	370	79,1	41	8,8	468	12,2
Vegyes, vagy más nyelven	2	9,1	20	90,9	0	0	22	0,6
Nem járt elemibe	1	10,0	9	90,0	0	0	10	0,2
							3838	100

Hasonló helyzet mutatkozik az általános iskola felső tagozata (V–VIII. osztály) tannyelve tekintetében. Akik románul tanultak ezen az oktatási szinten, kisebb arányban tekintették természetesnek a kicsinyítő képzős változatot (8. táblázat). A statisztika

kai adatok azt jelzik, hogy tannyelv és a kicsinyítő képzős változat választása szignifikánsan összefügg mind az elemiben, mind az V–VIII. osztályban. Az elemi osztály tannyelvénel a khi-négyzet szignifikancia értéke 54,908 (szabadságfok: 6; $N = 3838$; $p < 0,05$), az V–VIII. osztály esetében a szignifikancia érték 41,390 (szabadságfok: 6; $N = 3653$; $p < 0,05$).

8. táblázat.

Az elemi oktatás nyelve és a kicsinyítés

Az általános iskola (V–VIII. osztály) tanyelve	<i>kis kenyérkét</i>		<i>kis kenyeret</i>		<i>Nem tudom</i>		Összesen	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Magyar	466	15,7	2442	82,3	59	2,0	2967	81,2
Román	83	12,8	522	80,8	41	6,3	646	17,7
Vegyese, vagy más nyelven	3	8,8	29	85,3	2	5,9	34	0,9
Nem járt elemibe	1	16,7	5	8,3	0	0	6	0,2
							3653	100

A szülők nemzetisége szintén releváns társadalmi változónak tekinthető ebből a szempontból, de nem a várt módon. Ahol az édesanya román nemzetiségűnek mondatott, kisebb mértékű volt a kicsinyítő képzős változat preferálása: 9,9%, míg a magyarnak tekintett anya esetében az adatközlők 15,4%-ban választotta ezt a nyelvi formát. Ugyanakkor azt is figyelembe kell vennünk, hogy jóval nagyobb volt a nyelvi bizonytalanságra utaló *nem tudom* válaszok aránya az olyan adatközlőknél, akiknél valamelyik szülő román anyanyelvű volt: a román anya esetében a nem tudom válaszok aránya 14,9%-nyi, a román apa változó esetében pedig 14,7%. Az etnikailag homogén, ebben az esetben magyar szülők vonatkozásában ez az arány csak 2,4, illetve 2,5%-os. A statisztikai számítások azt mutatják, hogy a szülők nemzetisége és a adott nyelvi változó összefüggése itt is szignifikáns: a khi-négyzet szignifikancia értéke az anyja nemzetisége szempontjából 129,103; a szabadságfok: 6; $N = 3929$; $p < 0,05$. Az apja nemzetisége változónál a szignifikancia szint 122,997; a szabadságfok: 6, az elemszám: 3931; $p < 0,05$.

Hogyha a magyar anyanyelvi beszélők koncentráltasága alapján nyelvi régiók szerinti elemizzük a két lexikai változat valamelyikének az elfogadását, akkor szintén jelentős különbségeket találunk. Mint ismert, Erdély az anyanyelvi beszélők arányát tekintve három nagy régióra osztható: 1. székelyföldi tömbhelyzet (Hargita és Kovászna megye), ahol a magyarok aránya 50% fölött van; 2. átmeneti régió (Maros, Szatmár, Bihar, Szilágy, Kolozs megye), ahol megye szinten a magyar anyanyelvű beszélők aránya 15–49% közötti; 3. szórvány régió (Arad, Máramaros, Brassó, Temes, Beszterce, Fehér megye), ahol a magyarok aránya 15% alatti (vö. Benő 2011: 261). Ebből a szempontból – a hipotézisünkkel ellentétben – az tapasztaljuk, hogy ott a legmagasabb a kicsinyítő képzős változó preferálása, ahol tömeg méretekben a legalacsonyabb szintű a román nyelvtudás: Székelyföldön. Az adatok azt jelzik, hogy a tömb régiótól az átmeneti területeken át szórványig folyamatosan csökken a kicsinyítő képzős változó preferálása, az ezt választók aránya: 22,5, 12,7 és 8,5%-os ezekben a régiókban (9. táblázat). Statisztikailag a régió és a kicsinyítő nyelvi változó összefüggése erősen szignifikáns (a khi-négyzet teszt szignifikancia értéke 112,569 szabadságfoka: 4; $N = 3941$; $p < 0,05$).

9. táblázat
Régiók és a kicsinyítés

Régió	<i>kis kenyérkét</i>		<i>kis kenyeret</i>		<i>Nem tudom</i>		Összesen	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Tömb	289	22,5	951	74,1	43	3,4	1283	32,6
Átmeneti	244	12,7	1590	82,8	86	4,5	1920	48,7
Szórvány	63	8,5	669	90,7	6	0,8	738	18,7
							3941	100

Ennél a nyelvi változónál is fölmerül a kérdés, hogy az eredmények miért cáfolták meg az előzetes hipotézisünket arra nézve, hogy az erősebb román nyelvi hatás nagyobb mértékben teszi elfogadottá a kicsinyítő képzős változót. A jelenségre több lehetséges magyarázat van.

Ismert, hogy a székely nyelvjárásban nagyobb mértékű a kicsinyítő képzős alakok használata, mint Erdély más nyelvjárásában vagy tájnyelvében (HEGEDŰS 2001: 351–361; ZSEMLYEI 2011). Ezért valószínűsíthető, hogy itt a kicsinyítő forma preferálása inkább regionális hatásnak tulajdonítható, mintsem a többségi nyelvi hatásának. Ez részben megmagyarázza, hogy miért választották a magyar szülőktől származó, magyar nyelven tanuló adatközlők sokkal nagyobb mértékben a diminutív képzős változót. Persze, ez nem jelenti azt, hogy a kicsinyítő képzős alakok nagyobb mértékű elfogadása ne lenne relatív kontaktusjelenség, csupán azt jelzi, hogy Erdélyben a dialektális regionális hatás nagyobb mértékűnek látszik ebből a szempontból. (Külön vizsgálat tárgya lehetne, hogy a székely nyelvjárású kicsinyítés a maga történetiségében nyelvi érintkezés eredményének mondható-e, de ez már diakrón szempontok érvényesítését teszi szükségessé.)

4. Következtetések. Az elemzett adatok azt mutatják, hogy a románszónak valószínűsíthető adatközlők sokkal nagyobb arányban választották azt, hogy „nem tudom”, amint erre az 1–6. táblázat adatai utalnak. Lehetséges, hogy ez az adatsor a magyar nyelvi bizonytalanságot is jelzi, ami a románszónak beszélőknél nem meglepő. A „nem tudom” válaszoknak ez a nagy aránya az említett kategóriáknál szintén befolyásolhatja az eredményeket.

Azt is figyelembe kell venni, hogy a románszónak tekinthető beszélők kisebb arányt képviselnek a magyar populáció körében. Ebben a felmérésben 419-en vallották, hogy anyanyelvi szinten beszélik a román nyelvet, ami a megkérdezett adatközlők mintegy 9%-a, és 973-an gondolták úgy, hogy tökéletesen beszélik az államnyelvet, ami mintegy 24%-a a válaszadóknak. (Lásd ezzel kapcsolatban a 3. táblázat adatait.)

Végül, nem utolsó sorban az is megnehezíti az általánosítást, hogy a két vizsgált nyelvi változóra csak egy-egy kérdés vonatkozott a felmérésben, és így nincs elegendő adatunk a tendenciákat jelző folyamatok ellenőrzésére.

Összegezeként tehát elmondható: a vizsgált két kérdés esetében nem igazolódott az a hipotézis, hogy a relatív kontaktusjelenségnél tekintett nyelvhasználati sajátosságoknál a többségi nyelv feltételezhető dominanciája nagyobb mértékű relatív kontaktusjelenség érvényesülésével jár együtt. A relatív kontaktusjelenségek vizsgálatánál még inkább tekintettel kell lenni a konkrét többségi nyelv lexikai és grammatikai sajátosságaira, amint ezt a feminizálás jelenségének érvényesülése jelezte. Ugyanakkor az olyan relatív kontaktusjelenségnek tekinthető jellegzetességek, mint a kicsinyítő képzős alakok nagyobb gyakoriságának oka nyelvjárású jellegű is lehet.

Kulcsszók: kontaktusjelenségek, kisebbségi magyar nyelvváltozatok, feminizálás, kicsinyítés, szociológiai változók.

Hivatkozott irodalom

- BENŐ ATTILA 2008. *Kontaktológia. A nyelvi kapcsolatok alapfogalmai*. Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár.
- BENŐ ATTILA 2011. Többségi nyelv és kisebbségi nyelv. Attitűd és normatudat az erdélyi magyarok körében. In: HIRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA – KARMACSI ZOLTÁN – MÁRKU ANITA szerk., *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban*. Tinta Könyvkiadó – Hodinka Antal Intézet, Budapest–Beregszász. 257–266.
- CSERNICSKÓ ISTVÁN 1998. *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Osiris Kiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely, Budapest.
- FORÁSCU, NARCISA – POPESCU MIHAELA 2001. *Dificultăți gramaticale ale limbii române*. Universitatea din București, București.
- GÖNCZ LAJOS 1999. *A magyar nyelv Jugoszláviában (Vajdaságban)*. Osiris Kiadó, Forum Könyvkiadó és MTA Kisebbségkutató Műhely, Budapest–Újvidék.
- HEGEDŰS ATTILA 2001. A nyelvjárási alaktani jelenségek. In: KISS JENŐ szerk., *Magyar dialektológia*. Osiris Kiadó, Budapest.
- HORVÁTH ISTVÁN 2014. Nyelvi dominancia, nyelv váltás és médiafogyasztás a romániai magyarok körében. In: APRÓ ISTVÁN szerk., *Média és identitás*. Médiatudományi Intézet, Budapest. 41–56.
- LANSTYÁK ISTVÁN 2000. *A magyar nyelv Szlovákiában*. Osiris Kiadó, Kalligram Kiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely, Budapest–Pozsony.
- LANSTYÁK ISTVÁN 2003. Fordítás és kontaktológia. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 5/3: 49–70.
- LANSTYÁK ISTVÁN 2011. A magyar nyelv szlovákiai változatainak jellemzői. In: SZABÓMIHÁLY GIZELLA – LANSTYÁK ISTVÁN szerk., *Magyarok Szlovákiában 7. Nyelv*. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja.
- SZÉPFALUSI ISTVÁN – VÖRÖS OTTÓ – BEREGSZÁSZI ANIKÓ – KONTRA MIKLÓS 2012. *A magyar nyelv Ausztriában és Szlovéniában*. Gondolat Kiadó – Imre Samu Nyelvi Intézet – Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Budapest–Alsóőr–Lendva.
- ZSEMELYEI BORBÁLA 2011. *Kicsinyítő képzők az erdélyi régiségben*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.

Relative contact phenomena and sociological variables

The paper discusses two peculiarities of language use generally taken to be relative contact phenomena: feminization and diminutivization. The data come from a 2009 survey conducted in Transylvania with the participation of a representative sample of speakers. The hypothesis that Romanian-dominant bilingual speakers tend to exhibit relative contact phenomena to a larger extent was not supported with respect to these two issues. The results show that the occurrence of these phenomena is determined both by the grammatical properties of the state language and by those of the dialect of Hungarian concerned. The results do not exclude the possibility that the spoken-language properties under discussion are relative contact phenomena but merely point towards the fact that they are more complex than previously suggested.

Keywords: contact phenomena, minority varieties of Hungarian, feminization, diminutivization, sociological variables.